

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

6-2023

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

B.Sh.Shermuhhammadov, X.N.Qosimova Kitobxonlik – buyuk kelajak kafolati.....	8
T.A.Egamberdiyeva Turkiy xalqlar milliy madaniyatlari shakllanishining ijtimoiy va etnopedagogik asoslari	13
N.T.To‘xtaboyev Balandlikka sakrovchi sportchilar tayyorlaydigan murabbiylar o‘rtasida anketa so‘rovnomasi tahlili	18
I.B.Siddiqov Tarixiy-badiiy asarlar bo‘lajak tarix o‘qituvchilarining informatsion-analitik kompetentligini rivojlantirishning muhim omili sifatida.....	25
N.R.Gafurova, T.A.Egamberdiyeva Ta‘lim jarayonida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida tolerantlik ko‘nikmalarini rivojlantirishning maqsadli pedagogik tizimi	28
Sh.A.Mamajonov Oliy ta‘lim muassasalarida ekologik tarbiyani amalga oshirish mexanizmlarini rivojlantirish.....	32
M.M.Kuzibayeva Vrach-shifokorning pedagogik faoliyatiga qo‘yiladigan vazifalar.....	37
K.R.Abdullayeva Xalq pedagogikasi vositasida o‘quvchilar ijtimoiy faolligini oshirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	39
Sh.K.Xujamberdiyeva Maktabgacha yoshdagi bolalarni badiiy asarlar bilan tanishtirishning zamonaviy texnologiyalari	43
U.Q.Maqsudov, R.A.Abdullayev Talabalarning ma‘naviy-axloqiy kompetentligini jadid pedagogikasi vositasida rivojlantirishning imkoniyatlari	48
R.Z.Xayrov Bo‘lajak tasviriy san‘at o‘qituvchilarini kasbiy-metodik tayyorgarligida pedagogik tashxis va baholash mezonlari.....	54
G.U.Radjabova Ta‘lim tashkilotining marketing strategiyasini shakllanishi.....	61
Г.К.Якубова Сравнительная динамическая двигательная потенциала детей с нормативными требованиями первой и второй возрастной групп тестов здоровья "Здоровье"	67
M.M.Xamroliev Fanlararo hamkorlik asosida o‘quvchilar bilimini rivojlantirishning pedagogik asoslari	73
U.V.Mamadjanov Maktabda musiqa fanini o‘qitishning metodologik asoslari	76
S.X.Kaxxarov Yoshlarda harbiy madaniyatni shakllantirishning pedagogik asoslari	80
X.X.Tojiyev Texnologik yondashuv asosida bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini rivojlantirishda innovatsion ta‘lim texnologiyalarini qo‘llash	85
D.S.Sobirov Ta‘limdagi axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va uning pedagogik jihatlari	92
D.Z.Isaboyeva Boshlang‘ich ta‘lim o‘quvchilarida zamonaviy ko‘nikmalarni shakllantirishning pedagogik psixologik asoslari (Xalqaro baholash dasturi)	96
F.Q.Yusupjanova O‘qituvchining pedagogik qobiliyatlari va uning komponentlari	99
X.A.Ustadjalilova Pedagogik tadqiqotlar metodlari va statistik gipotezalarning nazariy jihatlari.....	102

TEKNOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING KASBIY TAYYORGARLIGINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION TA'LIM TEKNOLOGIYALARINI QO'LLASH**ПРИМЕНЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РАЗВИТИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ НА ОСНОВЕ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО ПОДХОДА****THE USE OF INNOVATIVE EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS BASED ON A TECHNOLOGICAL APPROACH****Tojiyev Hakimjon Xoliqovich¹**¹Farg'ona davlat universiteti, Harbiy ta'lim fakulteti katta o'qituvchisi**Annotatsiya**

Mazkur maqolada texnologik yondashuv asosida bo'lajak harbiy ta'lim fani o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini rivojlantirish, shaxsiy sifatleri, mohiyati ularning bilim darajasi hamda talaba yoshlarga muntazam ravishda ta'lim va tarbiya berish, ularni doimo harbiy vatanparvarlik ruhini oshirib borishlari ko'rsatib o'tilgan va unda harbiy ta'lim fani o'qituvchilarining asosiy maqsadi talaba yoshlarga bilim va tarbiya berishni muvaffaqiyatli olib borishga hamda o'z kasbiy tayyorgarliklarini muntazam ravishda rivojlantirib borishlari belgilangan

Maqolada shuningdek kompyuterli o'qitish jarayonini to'g'ri va samarali tashkil etish o'quv maqsadlariga kafolatli erishishni ta'minlashi, agar o'qitish jarayoni yaxshi tashkil etilmasa, ilg'or o'qitish texnologiyalari ham samara bermasligi takidlab o'tilgan. Ushbu texnologiyalarni o'quv axborotlarining verbal va tasavvurli shakllarini birgalikda namoyon etish, o'qitish jarayonini maqsadlarga moslashtirish imkonini berishi ko'zda tutilgan. Kuzatishlarning ko'rsatishicha, o'qituvchi, bilimlarni o'zlashtirish jarayonini tashkil etuvchi va boshqaruvchi sifatida qatnashadi va talabalarining kompyuter bilan ishlagandagi rasmiy ko'nikmalariga faqat tuzatishlar kiritish va nazorat qilishni ilmiy-falsafiy taxlillari ifodalangan.

Аннотация

В данной статье показано развитие профессиональной подготовки будущих преподавателей военного образования на основе технологического подхода, их личностных качеств, сущности уровня их знаний, а также систематическое обучение и обучение курсантов и молодежи, их постоянное совершенствование в духе военного патриотизма. Утверждается, что основной целью преподавателей военного образования является успешное предоставление знаний и образования обучающимся, регулярное совершенствование их профессиональной подготовки.

В статье также подчеркивается, что правильная и эффективная организация процесса обучения на компьютерном технологии обеспечивает гарантированное достижение образовательных целей, а передовые технологии обучения не будут эффективны, если процесс обучения не будет хорошо организован. Предполагается, что эти технологии позволят одновременно представлять вербальную и визуальную формы учебной информации, а также адаптировать процесс обучения к поставленным целям. Наблюдения показывают, что преподаватель участвует в качестве организатора в процессе приобретения знаний и контроле формальных навыков учащихся при работе с компьютером.

Abstract

This article shows the development of professional training of future teachers of military education based on the technological approach, their personal qualities, the essence of their level of knowledge, as well as the regular education and training of students and young people, and their constant improvement of the spirit of military patriotism. It is stated that the main goal of military education teachers is to successfully provide knowledge and education to students and to regularly develop their professional training.

The article also emphasizes that the correct and effective organization of the computer-based teaching process ensures the guaranteed achievement of educational goals, and advanced teaching technologies will not be effective if the teaching process is not well organized. It is envisaged that these technologies will enable the simultaneous presentation of verbal and visual forms of educational information, and the adaptation of the teaching process to the goals. Observations show that the teacher participates as an organizer and manager of the process of knowledge acquisition, and the scientific-philosophical analysis of only correcting and controlling the formal skills of students when working with a computer is expressed.

Kalit so'zlar: Harbiy ta'lim, tahlil, texnologik yondashuv, kasbiy tayyorgarlik, talaba yoshlar, kompyuter texnologiyasi, axborotlashtirish, modul, ta'lim, tarbiya.

Ключевые слова: Военное обучение, анализ, технологический подход, профессиональная подготовка, молодежь, компьютерная технология, информация, модуль, обучение, воспитание.

Key words: Military education, analysis, technological approach, vocational training, student youth, computer technology, informatization, module, education, training.

KIRISH

Harbiy ta'lim jarayoni murakkab ijtimoiy hodisalardan biri bo'lib, uning mohiyati bo'lajak harbiy ta'lim o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini rivojlantirish hamda ularni yoshlarga ta'lim berish va o'qitishda innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanishni hamda o'qitish jarayoni yaxshi tashkil etishni taqazo etadi. Bu esa yoshlarda harbiy vatanparvarlik ruhini oshirib borish, Vatanimiz sarhadlarini munosib himoya qilish, chaqiriluvchi yoshlarni hozirgi zamon ziddiyatli sharoitida jangovar harakatlarni muvaffaqiyatli olib borishga maqsadli tashkiliy va ta'lim-tarbiyaviy faoliyati bilan belgilanadi.

Ta'lim tarbiya jarayoni bo'lajak harbiy ta'lim o'qituvchilarining ta'lim tarbiyaga qaratilgan faoliyati bo'lib, uning doirasida nafaqat ularning harbiy mahorati shakllantiriladi, balki o'zida ma'naviy-axloqiy xislatlarni mujassam etgan, aqlan va jismonan yetuk, ijtimoiy faol komil inson shaxsi tarbiyalanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Vatanimizning istiqloq va taraqqiyoti harbiylarning har tomonlama yetuk, ongli, yuksak axloqli bo'lishiga bog'liqdir. Vatanparvarlik, milliy g'ururi, fidoyilik, o'z xalqi tarixi, uni madaniyati bilan faxrlanish, insonga hurmat, ehtirom shularning hammasi ofitser ma'naviyatiga borib taqaladi. Ma'naviyat esa bugungi kunda erishgan mustaqilligimizning poydevori hisoblanadi. Buyuk ajdodlarimiz Amir Temur, Muhammad Tarag'ay, Jaloliddin Manguberdilar ham ana shu tuyg'u bilan yashaganlar.

Uzoq yillarda milliy tarbiyamizning yillik urf-odatlar, qadriyatlarimiz kamsitilib, donishimiz, tilimiz oyoqosti qilinishi oqibatida harbiylar orasida mehr-oqibat, diyonat, sharm-hayo, andisha, or-nomus, halollik, kattalarga hurmat, kichiklarga izzat-e'tibor susayib ketdi. Yoshlar o'rtasida jinoyatchilik, bezorilik, xiyonatchilik, qalloblik, kashandalik va buzuqliklar bir muncha ko'paydi. Milliy urf-odatlarimiz o'rniga ovro'pacha urf-odatlar singdirilganiga, tarbiya milliylikdan chekinganiga urg'u beradi.

O'zbekiston Respublikasida Mustaqillikka erishgandan so'ng umumiyinsoniy qadriyatlarga sodiqlik, birinchidan adolat va tenglikda ko'zga tashlanadi. Inson qadr-qimmatini baholashda ana shu adolat va tinchlik muhim rolni bajaradi. Harbiy ta'lim tizimida o'qitish tarbiyalanuvchilarni axloqiy mukammallashtirish bilan bog'lab olib boriladi.

Axloqiy fazilatlariga baho berish mezonlari ham aniq tarixiy jarayonlar, sharoitlar bilan bog'liq ravishda o'zgarib turadi. O'zbek xalqining axloqidagi oriyat, diyonat, kattalarga hurmat, mehnatdo'stlik kabi sifatlarga ularning ruhiyatidagi samimiylik, insof, bag'rikenglik, sharm-hayolik xususiyatlari jihatlarini milliy adabiyot va san'ati qo'shilib o'zbek ma'naviyatining o'ziga xos xususiyatlarini shakllantiradi.

NATIJA VA MUHOKAMA

Texnologik yondashuv asosida bo'lajak chaqiriqqacha harbiy ta'lim o'qituvchilarini kasbiy tayyorgarligini rivojlantirish bevosita innovatsion ta'lim texnologiyalariga bog'liqdir.

Hozirda jahon ta'limi amaliyotida qo'llanilayotgan asosiy o'qitish texnologiyalari quyidagilardan iborat;

- O'yinli texnologiyalar.
- Muammoli o'qitish texnologiyasi.
- Tabaqalashtirilgan o'qitish texnologiyasi.
- Individuallashtirilgan o'qitish texnologiyasi.
- Dasturlashtirilgan o'qitish texnologiyasi.
- Kompyuterli o'qitish texnologiyasi.
- Modulli o'qitish texnologiyasi.
- Keys stadi o'qitish texnologiyasi.
- Kreativ o'qitish texnologiyasi.
- Rivojlantiruvchi ta'lim texnologiyasi.
- To'liq o'zlashtirish texnologiyasi.
- Tizimli faoliyat yondashuvi asosida o'qitish texnologiyalari.
- Fan bo'yicha faoliyat yondashuvi asosida o'qitish texnologiyalari.
- Bilimlarni to'la o'zlashtirish texnologiyasi va boshqalar.

Bugungi kunda kompyuterli o'qitish texnologiyasi asosan elektron ta'lim resurslari orqali amalga oshiriladi. Kompyuterli o'qitish texnologiyasining xususiyati shundaki:

- ta'lim oluvchining mustaqil fikrlash va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan;

PEDAGOGIKA

- o'qituvchi ta'lim jarayonida maslahatchi sifatida qatnashadi;
- o'qitish jarayonidagi axborot vositalari va resurslari faol integratsiyasi ta'minlanadi;
- o'qitish motivatsiyasi oshiriladi;
- ta'limning intensivligi va natijaviyligini oshiradi;
- ta'lim oluvchining mustaqil ishlash va izlash malakalarini shakllantiradi.

Kompyuterli o'qitish jarayonini samarali tashkil etilishi o'quv maqsadlariga kafolatli erishishni ta'minlaydi. Agar o'qitish jarayoni yaxshi tashkil etilmasa, ilg'or o'qitish texnologiyalari ham samara bermaydi. Bu texnologiya o'quv axborotlarining verbal va tasavvurli shakllarini birgalikda namoyon etish, o'qitish jarayonini maqsadlarga moslashtirish imkonini beradi. Kuzatishlarning ko'rsatishicha, o'qituvchi, bilimlarni o'zlashtirish jarayonini tashkil etuvchi va boshqaruvchi sifatida qatnashadi va talabalarning kompyuter bilan ishlagandagi rasmiy ko'nikmalariga faqat tuzatishlar kiritish va nazorat qilish bilan cheklanadi.

Ta'limda axborot texnologiyalari multimediya, prezentatsiya, audio-video materiallar, internet, masofaviy ta'lim, ommaviy ochiq onlayn kurslar, video konferensiya va o'rgatuvchi mobil ilovalardan iboratdir.

Modulli o'qitish texnologiyasi modul fanning fundamental tushunchalarini - ma'lum hodisa yoki qonun, yoki bo'lim, yoki ma'lum bir yirik mavzu yoki o'zaro bog'liq tushunchalar guruhini o'z ichiga oladi. Modulli o'qitish - o'qitishning istiqbolli tizimlaridan biri hisoblanadi, chunki u talabalarning bilim imkoniyatlarini va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish tizimiga eng yaxshi moslashgandir.

Modulli o'qitish, kasbiy ta'limning quyidagi zamonaviy masalalarini har tomonlama yechish imkoniyatini yaratadi;

- modul - faoliyatlik asosida o'qitish mazmunini optimallashtirish va tizimlash, dasturlarni o'zgaruvchanligi, moslashuvchanligini ta'minlaydi;
- o'qitishni individuallashtirish;
- amaliy faoliyatga o'rgatish va kuzatiladigan xarakterlarni baholash darajasida o'qitish samaradorligini nazorat qilish;
- kasbga qiziqtirish asosida, faollashtirish, mustaqillik va o'qitish imkoniyatlarini to'la ro'yobga chiqarish.

Modulli o'qitish samaradorligi quyidagi omillarga bog'liq:

- ta'lim muassasasining moddiy-texnik bazasi;
- malakali professor-o'qituvchilar tarkibi darajasi;
- talabalar tayyorgarligi darajasiga;
- kutiladigan natijalar bahosiga;
- didaktik materiallarning ishlab chiqilishiga;
- modullar natijasi va tahliliga.

Modulli o'qitish texnologiyasini afzalligi shundaki, modulni o'rganish o'zlashtirish jarayonining asosini mustaqil bajariladigan ish-harakatlar tashkil qiladi, modulni o'rganish mobaynidagi ish-harakatlar talabalar tomonidan mustaqil ravishda rejalashtiriladi, amalga oshiriladi, tekshiriladi va baholanadi, ish harakatlar o'zida texnikaviy, mehnat xavfsizligi, huquqiy, ekologik kabi masalalarni qamrab olishi kerak. Kasbiy tayyorgarlikning muayyan darajasiga erishish uchun mustaqil o'quv-bilish faoliyatini kengaytirishga imkon beruvchi egiluvchan modulli texnologiyaga asoslangan o'qitish usuli katta ahamiyatga ega.

Modulli o'qitish texnologiya asosida ta'lim jarayonini tashkil etish shundan iboratki, unda ta'lim mazmuni avtonom tashkiliy metodik bloklar (modullar) da tuzilmalashtiriladi. Modullar mazmuni va hajmi ta'lim oluvchilarning ixtisosligi va darajali tabaqalanishiga hamda didaktik maqsadlarga bog'liq ravishda variatsiyalanadi. Modulli texnologiyaning markaziy tushunchasi "modul" bo'lib, uning mohiyatini nazariyachi va amaliyotchilar bir xil tarzda talqin etmaydilar. Modul-bu bir fan doirasidagi tashkiliy-metodik tuzilmaviy birlikdir [1].

Olimlardan R.S.Bekirova va M.A.Choshanovlar modulni didaktik maqsadlar, o'quv materialining tugallangan mantiqiy birligi (fanlararo bog'lanishlarni hisobga olgan holda), metodik yo'riqnoma (didaktik materiallarni qo'shib hisoblaganda) va nazorat tizimini o'z ichiga olgan "o'quv fanining avtonom tashkiliy-metodik tuzilmasi" sifatida tasniflaydi.[2]

Ta'lim jarayonini tashkil etishning modulli texnologiyasi ta'lim maqsadlarini, mazmuniy-protsessual jihatini, modul elementlari bo'yicha taqsimlangan o'quv materialini taqdim etadi, reyting bo'yicha amalga oshirilgan yakuniy nazoratni aks ettiradi.

Modulda mazmun, o'qitish metodlari, mustaqillik darajasi hamda o'zlashtirish jadalligi bo'yicha individuallashtirilgan o'qitish dasturi aks ettiriladi. Har bir o'quv moduli aniq o'qitish maqsadi, o'z mazmuni, didaktik ta'minotiga ega. O'qitish maqsadlaridan kelib chiqqan holda, modulda o'qitishning tashkiliy shakllari (ma'ruza-maslahat, laboratoriya ishi, hisob-grafik topshiriq, mustaqil ish, yakuniy nazorat va boshqalar) rejalashtiriladi, bo'lajak o'qituvchilarning o'quv-biluv faoliyatiga zaruriy tuzatish kiritish ko'zda tutiladi. Modulni qurishning muhim mezonlari bilimlarni o'zlashtirish darajalari mantig'ini ta'minlovchi faoliyatni (idrok qilish, tushunish, anglash, qo'llash, umumlashtirish, tizimlashtirish) tuzilmashtirish hisoblanadi.

"Chaqiriqqa qadar boshlang'ich tayyorgarlikni tashkil etish va uni o'qitish metodikasi" fanini o'quv materialini talabalar tomonidan o'zlashtirish moduldan-modulga ketma-ket amalga oshiriladi va har bir talabaga belgilangan o'quv-bilish faoliyati maqsadlariga erishish imkonini beradi. Ma'ruzalar umumlashgan shaklda ilmiy bilimlar asosi bo'lib hisoblanadi va kasbiy faoliyatning yo'naltiruvchi asosi sifatida uning nazariy bazasini yaratadi. Amaliy mashg'ulotlar amaliy masalalarni yechishning hisoblash ko'nikmalarini o'zlashtirish bilan bog'liq bir necha muhim funktsiyalarni bajaradi. Amaliy mashg'ulotlarda qayta ishlanadigan o'quv materiallari mazmunini namunaviy masalalarning umumlashgan tizimi orqali taqdim etish mumkin.

Modulli o'qitish texnologiyasining mohiyati shundan iboratki, o'quv fanining mazmuni dastur ko'rinishida rasmiylashtiriladi, uni loyihalash umumqabul qilingan quyidagi tamoyillar asosida olib boriladi:

o'quv predmeti mazmunini asosiy tushunchalar va metodlar atrofida shakllashtirish;

o'quv materialini bayoni qilish ketma-ketligining tizimliliigi va mantiqiyiligi;

mazmunning bir butunligi va amaliy ahamiyati;

o'quv materialini taqdim etishning ko'rgazmaliligi.

O'quv jarayonini moduli-reyting texnologiyasi asosida loyihalash quyidagilarga imkon beradi:

o'quv materialining muammoli modulini guruhlash orqali o'qitish mazmunini integratsiyalash va tabaqalashtirish-ning didaktik birligi amalga oshiriladi;

o'quv modullarini variativ konstruksiyalash (qisqartirilgan va chuqurlashtirilgan ko'rinishda);

bo'lajak chaqiriqqacha harbiy ta'lim o'qituvchilarning modul dasturi variantini mustaqil tanlashini va dasturni o'zlashtirishlarining individual sur'atini ta'minlash;

bo'lajak o'qituvchining bilish faoliyatini boshqarishda o'qituvchi edvayzer (maslahatchi) va moderator (yo'naltiruvchi) bo'lishi kerak.

Muammoli o'qitish texnologiyasi - bu rivojlantiruvchi o'qitish texnologiyasi bo'lib, faol bilim ortirish jarayonini rag'batlantiradi va fikrlashning mantiqiy ketmaketlik stilini shakllantiradi. Muammoli o'qitish mohiyati o'qituvchi tomonidan talabalarning o'qishida muammoli vaziyatlarni tashkil etish va o'quv (yaxshisi, hayotiy) masalalar, muammolarni savollar va topshiriqlarni yechish yo'li bilan yangi bilimlarni o'zlashtirish faoliyatini boshqarishdan iboratdir.

Muammoli o'qitish, o'qitishning shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalariga taalluqli, chunki bu yerda shaxsga sub'yekt sifatida qaraladi, muammoli vaziyatlarning maqsadi – pedagogik jarayonda o'ziga xos qiziqish uyg'otishdir. Muammoli o'qitish, o'qitishning eng tabiiy samarali usulidir, chunki ilmiy bilimlar mantiqi o'zida muammoli vaziyatlar mantiqini namoyish etadi. Pedagogikaga oid adabiyotlarda muammoli o'qitishning turli ta'rif va tavsiflari bor. Bizningcha, nisbatan to'liq va aniq ta'rif M.I.Maxmutov[3] tomonidan berilgan bo'lib, unda muammoli o'qitish mantiqiy fikrlar tadbirlari, tahlil, umumlashtirish hisobga olingan o'rgatish va dars berish usullarini qo'llash qoidalari va talabalarning tadqiqot faoliyatlarini qonuniyatlarining tizimi sifatida izohlanadi.

Muammoli o'qitishning mohiyatini o'qituvchi tomonidan talabalarning o'quv ishlarida muammoli vaziyatni vujudga keltirish va o'quv vazifalarini, muammolarini va savollarini hal qilish orqali yangi bilimlarni o'zlashtirish bo'yicha ularning bilish faoliyatini boshqarishni tashkil etadi.

Bu esa bilimlarni o'zlashtirishning ilmiy tadqiqot usulini yuzaga keltiradi. Ma'lumki, o'qitishning har qanday asosida inson faoliyatining muayyan qonuniyatlari, shaxs rivoji va ular negizida shakllangan pedagogik fanning tamoyillari va qoidalari yotadi. Insonning bilish faoliyati jarayoni mantiqiy bilish ziddiyatlarini hal qilishda obyektiv qonuniyatlari didaktik tamoyil –

muammolilikka tayanadi. Fanda muammoli o'qitish bilan aloqador ikkita tushuncha ishlatiladi: «muammo» va «muammoli vaziyat» tushunchalari. Ayrim hollarda ular sinonimdek tushunilsada, lekin bu atamalar bilan belgilangan ob'ektlar o'z hajmi bilan farqlanadi.

Muammo muammoli masalalar ketma-ketligiga ajraladi. Demak, muammoli masalani muammoning oddiy, xususiy bir masaladan iborat holati sifatida ko'rish mumkin. Muammoli o'qitish ijodiy faoliyatni hamda unga ehtiyojni shakllantirish va rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, bu jarayonda ta'lim oluvchilar ijodiy fikrlashining rivojlanishi an'anaviy o'qitishdagiga nisbatan jadalroq bo'ladi.

Muammoli o'qitishning yakuniy maqsadi—ta'lim oluvchilarni muammolarini ko'rish va yechishga o'rgatishdan iborat bo'lib, bu faqat fikrlash faoliyati jarayonida amalga oshiriladi. S.L.Rubinshteyn[4] “tafakkur – inson oldida turgan masala va muammolarni yechishga olib keladigan idrok bo'lib, tafakkur muammoli vaziyatdan kelib chiqadi va muammoni yechishga qaratilgan bo'ladi” - deb ta'kidlaydi. Bundan quyidagi mantiq hosil bo'ladi. Shaxsning ijodiy, mustaqil, fikrlovchi bo'lishi jamiyat uchun zarur bo'lib, fikrlash jarayoni muammoli vaziyatdan boshlanadi.

Muammoli vaziyat–psixik qiyinchilik, ziddiyatli vaziyati bo'lib, talabalarni muammoli vaziyat holatiga tushirish orqali ularda fikrlash qobiliyati rivojlanadi. Muammoli vaziyat har qanday fikrlash mashaqqatlaridan farq qilib, unda talaba mashaqqat talab qilgan ob'yekt (tushuncha, fakt)ning unga avval va ayni vaqtda ma'lum bo'lgan vazifa, masala bo'yicha ichki, yashirin aloqalarini anglab yetadi.

Muammoli vaziyatning mohiyati shuki, u talabaga tanish bo'lgan ma'lumotlar va yangi faktlar, hodisalar o'rtasidagi ziddiyatdir, bunda, ularni tushunish va tushuntirish uchun avvalgi bilimlar kamlik qiladi. Bu ziddiyat bilimlarni ijodiy o'zlashtirishni harakatlantiruvchi kuchdir.

Muammoli o'qitish, ijodiy jarayondan nostandart ilmiy o'quv masalalarni yangicha usullar bilan yechishni taqozo etadi. Talabalarga mashq uchun beriladigan masalalar olingan bilimlarni mustahkamlash va malakalar hosil qilish uchun xizmat qilsa, muammoli masalalar esa faqat yangi yechimlar izlashga qaratiladi.

Muammoli ta'lim texnologiyalarining qo'llanilishi o'qitish jarayonini samarali kechishini ta'minlash bilan birga ta'lim oluvchilarda mustaqil, tanqidiy va ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Ta'lim sifatini yaxshilash va samaradorligini oshirishga nisbatan qo'yilayotgan ijtimoiy ta'lim oluvchilar o'qituvchilardan loyiha va muammoli ta'lim texnologiyalarini o'qitish jarayonida maqsadli, samarali qo'llashni talab etadi.

Bilimlarni to'la o'zlashtirish texnologiyasi-o'quv materiallari bir necha bo'laklarga bo'linadi: o'zlashtirilishi tegishli bo'lgan o'quv unsurlari, undan so'ng bo'limlar bo'yicha tekshirish uchun materiallar ishlab chiqiladi, undan so'ng o'qitish, tekshirish – joriy nazorat, tuzatish va qayta, o'zgartirilgan tarzda ishlab chiqish - o'qitish.

Kasbiy tayyorgarlik kasbiy faoliyat doirasida amalga oshiriladi. Kontekstli yondashuv o'qitish shakli va metodlari tizimi yordamida kelgusidagi kasbiy faoliyat kontekstini yaratishga imkon beradi. Faol o'qitish texnologiyasi sifatida kontekstli o'qitish texnologiyasini qo'llashda bo'lajak mutaxassisda ijodkorlikni rivojlantirish hamda kasbiy bilim va ko'nikmalarni o'rgatuvchi algoritmlar va kasbiy faoliyatning yaxlit tuzilmasi vositasida shakllantirishni nazarda tutiladi.

Hozirda pedagogik texnologiyalarning yana boshqa yo'nalishlari ham mavjud bo'lib, ulardan asosiy empirik (yunon. “empiria” - tajriba), kognitiv (lot. cognitio” - bilish), evristik (yunon. “evrika” – topaman, aniqlayman), kreativ (ingl. “creative” – yaratuvchan, ijodiy), inversion (lot. “inversio” – o'zgartirish, o'girish), integrativ (lot. “integration” – o'rnatish, qo'yish), adaptiv (lot. “adapto” - moslashtiraman), inklyuziv (lot. “includo” - kiritaman) pedagogik texnologiyalardir. Bu yo'nalishlarning asosiy xususiyatlari quyidagidan iborat.

Empirik - sezgi a'zolari orqali bilim olish. Bu texnologiyada asosiy e'tibor sezgi a'zolarining tabiiy rivojlanganlik imkoniyatlariga tayangan holda bilim berish va ularni yanada takomillashtirib borishga qaratiladi.

Kognitiv – atrofdagi olam to'g'risidagi bilimlar doirasini kengaytirish texnologiyasi. U tabaqalash (tarkibiy qismlarga ajratib o'rganish) tafakkurini shakllantiradi, bilish ehtiyojlarini rivojlantiradi.

Evristik – yo'naltiruvchi savollar berish yo'li bilan ta'lim berish tizimi.

Topqirlik– faollikni rivojlantirishga xizmat qiluvchi, o'quv- izlanish ta'lim metodi bo'lib, optimallashtirish (bir necha variantlardan eng ma'qulini, mosini, muvofiqini tanlash) tafakkurini rivojlantiradi.

Kreativ–tadqiqot xarakteriga ega bo'lib, o'quvchilarda maqsadga yo'naltirilgan ijodiy tafakkurni jadal rivojlantiradi. Inversion – axborotlarni turli tomondan o'rganish, o'rnini almashtirish xususiyatiga ega bo'lib, tafakkur (fikrlash) tizimini shakllantiradi.

Integrativ – axborotlarni tashkil qiluvchi cheksiz ko'p kichik qismlarning o'zaro ajralmas bog'liqligi, ularning yaxlitligi, bir butunligi asosida to'g'ri xulosani aniqlash.

Adaptiv–axborotlarni va ulardan foydalanish jarayonini o'rganish hamda o'rgatish uchun qulaylashtirish, moslashtirish asosida kutilgan natijaga erishish.

Inklyuziv – ta'lim oluvchilarni (ko'p hollarda imkoniyatlari cheklangan) umumiy guruhga kiritish, o'qituvchi va ularning o'zaro munosabatlarida tenglik asosida ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil qilish, barchaning imkoniyatlarni birlashtirish.

Hozirda ta'lim texnologiyalarining yuqorida aytilganlardan tashqari mutaxassislar tomonidan tajriba-sinovlar olib borilayotgan boshqa yo'nalishlari ham mavjud.

Interaktiv o'qitish texnologiyalari. Bugungi kun pedagoglarining asosiy vazifasi talabada erkin fikrlash, mustaqil faoliyat, tashabbuskorlik, faollik, mustaqil o'qish va rivojlanish malakasini hosil qilishdir. Ma'lumki, materialni yaxshi o'zlashtirish uchun shunchaki tinglab, yozib o'tirish yetarli emas, balki ushbu material ustida faol ishlash, o'ylash, muhokama qilish, takrorlash, yordamchi vazifalarni bajarish kerak.

Interaktiv (ingl. "interaction", "inter" – o'zaro, "action" – harakat, faollik bo'lib, o'zaro faoliyat, o'zaro harakat) o'qitishda o'qituvchidan mashg'ulot davomida talaba va o'qituvchi o'rtasidagi o'zaro ta'sir darajasining bir ko'rinishidan ikkinchisiga mavzu maqsadiga bog'liq holda ustamonlik bilan ravon o'tishi talab etiladi. Ta'lim oluvchi mashg'ulotda "passiv" tinglovchi sifatida emas, balki "aktiv" ishtirokchi sifatida qatnashadi. Bu metodlarning o'ziga xosligi shundaki, ular faqat pedagog va talabalarning birgalikda faoliyat ko'rsatishi, jamoa bo'lib fikrlashi va ishlashi orqali amalga oshiriladi.

Interaktiv faoliyat turlari quyidagi ko'rinishda amalga oshiriladi:

- pedagog – talaba
- talaba–talaba
- pedagog–talabalar guruhi
- talaba – guruh
- guruh – guruh
- talaba – kompyuter

Bunday pedagogik hamkorlik jarayoni o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, bo'lajak chaqiriqqacha harbiy ta'lim o'qituvchisini mustaqil fikrlash, ijodiy yondashish va izlaishga undaydi, shuningdek, talabalarni o'qishga bo'lgan qiziqishini va motivatsiyasini ta'minlaydi.

Interaktiv usullardan foydalanilganda shaxsning barcha psixik bilish jarayonlari (sezgi, diqqat, idrok, tasavvur, xotira, aql, tafakkur, nutq, xayol), psixik holatlar (his-tuyg'u, emotsiya, qiziqish, iroda, ruhanish) faol ishga tushib, talaba vazifani bajarish, muammoni yechish uchun mustaqil ravishda izlanishga, qidirishga, fikrlash doirasini kengaytirishga va rivojlantirishga yo'naltiriladi.

Pedagogik adabiyotlarda 100 dan ortiq interaktiv metod, texnologiya va strategiyalar bayon qilingan. Xususan:

- "Miya hujumi" ("Aqliy hujum", "Fikrlar hujumi") - "Kim ko'proq, kim tezroq?" "Blits-so'rov" - "Muammoli vaziyat"- "Akademik munozara"- "Bahs-munozara" "Debat"- "Buni bilasizmi?" "Differensial diagnostika"

- "Rolli o'yin"- "Bumerang" "Charxpalak"- "Qor bo'ron"- "Akvarium"- "Uch bosqichli intervyu va boshqalar.

Yuqoridagilardan ko'rinib turibdiki, "Chaqiriqqa qadar boshlang'ich tayyorgarlikni tashkil etish va uni o'qitish metodikasi" fanini o'qitishda texnologik yondashuv asosida innovatsion ta'lim texnologiyalardan samarali foydalanish orqali talabalarning kasbiy tayyorgarligini rivollantirish alohida ahamiyat kasb etadi. Shu sabali interfaol o'qitish jarayonining muayyan mazmuni, vositalari, pedagogik shart-sharoitlari, xususiyatlari va usullarini aniqlash zaruriyati yuzaga keladi.

Amaliy mashg'ulotlarda talabalar mashqni bajarishlari, me'yorlar va harakat usullarini bajarish texnikasini o'rganishlari va mustahkamlashlari, shuningdek, qurilmalar, jihozlangan maydonchalar, mashg'ulot joyi va qurol-aslahalar, muhandislik vositalari, shaxsiy himoya vositalari,

sport snaryadlari va anjomlaridan foydalangan holda o'tkazishlari lozim. Amaliy mashg'ulotlarni to'g'ri tashkil qilish va o'tkazishda mashg'ulot rahbarining darsga munosabati, talabalarga ta'sir o'tkaza olishi hamda shaxsiy namunasi muhim ahamiyatga egadir.

XULOSA

“Chaqiriqqa qadar boshlang'ich tayyorgarlikni tashkil etish va uni o'qitish metodikasi” fanining o'quv-metodik ta'minoti esa interaktivlik, muammolilik va amaliy yo'nalganlik sharoitida bo'lajak chaqiriqqacha harbiy ta'lim o'qituvchi o'quv-bilish faoliyatini boshqarish bo'yicha ko'rsatmalar bilan ta'minlangan.

O'qitish jarayonida bo'lajak chaqiriqqacha harbiy ta'lim o'qituvchisida onglilik, qiziquvchanlik, tartiblilik, birgalikda faoliyat yuritish sifatleri shakllangan. Aniqlangan tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlar “Chaqiriqqa qadar boshlang'ich tayyorgarlikni tashkil etish va uni o'qitish metodikasi” fanini o'qitishda bo'lajak chaqiriqqacha harbiy ta'lim o'qituvchisini kasbiy faoliyatga tayyorlashni ta'minlaydi.

Kelgusida Chaqiriqqa qadar boshlang'ich tayyorgarlik fani o'qituvchilarini tayyorlashda texnologik yondashuvlardan faol va kehg foydalanish ularni pedagogik mahoratlarini uzluksiz ravishda oshirib borish. Shuningdek bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy tayyorgarliklarini rivojlantirish hamda ularni samarali faolligini oshirish hamda o'zini-o'zi rivojlantirishga va ijodkorlikni namoyon etishga qaratilishi lozimdir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdullaeva K.M. Maxsus fanlarni o'qitishda bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy bilim va ko'nikmalarini shakllantirishning metodik asoslari: Ped.fan.nom.diss. avtoreferati. –T.: -2006.[Abdullaeva K.M. Methodological basis of the formation of professional knowledge and skills of teachers: Ped.fan.nom.diss. avtoreferati. - T.: - 2006.
2. Чошанов, М.А. Гибкая технология проблемно-модульного обучения: Методическое пособие / М.А. Чошанов. – М.: Народное образование, 1996. – 160 с.[2]
3. Махмутов М.И. Проблемное обучение. - М.: Педагогика, 1975. – 11 с.[3]
4. Рубинштейн, С.И. Основы общей психологии Текст. : в 2-х томах. Т.2. / С.И. Рубинштейн. М.: Педагогика, 1989. -382 с.[4]
5. Кларин М.В. Развитие педагогической технологии и проблемы теории обучения Сов.педагогика.- Москва , 1984. - №4. – 3 с. [Klarin M.V. Development of pedagogical technology and problems of teaching theory // Sov.pedagogika.-Moscow, 1984. - №4.-3 h.]
6. Коменский Я.А. Избранные педагогические сочинения: В 2-х т.,Т.2.– М.: Педагогика,1982. [Comensky Ya.A. Selected pedagogical works: Volume 2, - М.: Pedagogika, 1982.]
7. Беспалько В.П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения. – М.: «Просвещение», 1995. – 336 с.
8. Бўтаев А. «Чақириққача ёшларни тайёрлаш». ўқув қўлланма. Дарслик. Андижон нашриёти -2004 й.
9. Гафуров Б.Б. “Бошлангич умумқўшин ҳарбий тайёргарлик бўйича” ўқув қўлланма II - қисм, 2005 йил.